

MŰRTÉNETI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda:
Lyceumi nyomda — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

Tartalom: Idősb Czegei Wass György naplója (XXV-ik és befejező közlemény). — Diarium Vitae Aerumnosae Georgii Cserei. (VII. közlemény). — Constitutiones Dominorum Regnicolarum Trium Nationum. — Mednyánszky Jónás jelentései II. Rákóczy Györgyhöz és ennek anyjához. (III. közlemény). Közli Szilágyi Sándor. — Apafianumok. VII. Közli Jakab Elek. — Tárca: Egy Árpád-korszaki oklevél. Közli Jakab Elek. — Egy szemtanu Petőfi haláláról. Lengyel Józseftől. — Egy falragasz 1848-ból.

IDŐSB CZEGEI WASS GYÖRGY
NAPLÓJA.

1. Jan. 1704— 31. Oct. 1705.

1705.

(Vége.)

ept. 1. Ithon voltam s nyugodtam.

2. Mentem az szőlőmben és jártam meg.

3. Szt. Gothárdon még egy asztagot rakván; oda mentem látni.

4. Végezték el az őszi búzám, s gabonáim hordását.

5. Ithon voltam, az dézma hordásra vigyáztam.

6. 7. Hasonlóképpen.

8. Az gyermekim igen erősen hurutván jó darab üdőtől fogva, kivált József fiacskám és szép leánykám; Kolozsvárra küldtem be őket feleségemmel, hogy ha a doctorok valamiben segíthetnék és könnyebbithetnék őket.

9. 10. Magam ithon maradván; dézma és tavasz búzám s gabonám hordására vigyáztam.

11. Estvére jött hozzám hálni Pongrácz György sógor Uram, az táborról jövén Gróf Pekri Lőrincz Uram felől és levelet hozván Pekri Uramtól, Forgács Uram kimenetele felől, és hogy Kegyelmes Urunk ő Nagysága helyében Generalis Uramnak az commendót Pekri Uramra bizta volna, mely levélnek is párját ide küldte.

12. Jó hajnalban Pongrácz sógor Uram elment, feleségem is megjött nem használván semmit az gyermekéknek az kolozsvári doctorok; szintén mikor feleségem megérkezett, igen nagy zápor eső jéggel elegy, majd fellegszakadáshoz hasonló volt, úgy hogy az asztagokban is igen beléjek ment és az szőlőben is kárt tett a jég, igen meghasogatván az szőlő szemet.

13. Volt nálam Ujjvári komám vacsorán, itt is hált.

14. Volt nálam ebéden Ujjvári komám Uram, a zsoldosok iránt gyülekezvén ide ő Kegyelmek.

15. Kővár vidékire akartam indulni, de az kis Jósikám éjszaka igen rosszul lett, úgy hogy csak meg nem fuladott az hurut miatt, megváltoztattam azon utamat.

16. 17. 18. 19. Mind ithon voltam, sohova nem mervén menni fiam József súlyos betegsége miatt.

20. Vettem számban czegei majorságocs-

kámban lévő búzámat, gabonámat és szénámat.

21. Az szárazság miatt eddig nem igen százhathván és vethetvén; valami kevés eső lévén, vettetem.

22. Vettetem.

23. Hasonlóképpen.

24. Az Ur Pekri Lőrincz Uram Bethlenben menvén feleségestől és egész cselédestül, Urunkhoz akarván kimenni, Kékesre eleibe mentem és mind ebéd előtt mind ebéd után ő Nagyságával sokat beszélgettem, különösen elmondván publice asztalnál: hogy 100 tallérnál inkább akarja, hogy velem beszélhetett; az Ur Bethlen felé ment, én pedig visszajöttem.

25. Ismét vettetem.

26. Az gyermekeim Isten kegyelmességéből jobban voltak.

27. Honn voltam.

28. Mentem Szamos Ujvárra, az sógor Kemény Péter Uram fiacskája keresztelőjében, kit kereszteltek Jánosnak.

29. Ebédre visszajöttem Czegében.

30. Menvén ebédre Désre, az Urak Pekri Lőrincz és Teleki Mihály Uramék oda jöven és engemet is oda hivatván, holott is hárman különösen sokat beszélgetvén, csináltunk magunk között egy uniot, és állandó hit alá való megegyezést, melyről hárman egymásnak levelet is adtunk, mely e szerént van:

Minthogy Isten után minden dolgoknak feje és fundamentuma az igaz egység, szeretet, látván mi is, hogy szegény hazánk pusztulását, romlását cauzálta az köztünk való egyenletlenség, hitetlenség, kire nézve mint-hogy Isten az Urral Wass György Urammal s atyánkfíával minket állított az mostani változó időkben szegény hazánk gondviselésére s igazgatására elő, hogy jobban folytathassuk mind szegény hazánknak dolgait, s mind Kegyelmes Urunk ő Nagysága szolgálatát, bona fide assecuráljuk az említett Urat Wass György Uramat ő Kegyelmet, hogy mind jó s mind szerencsétlen állapotokban valamelyek Kegyelmes Urunk és hazánk ellen nem léznek, ő Kegyelmevel tökéletesen egyetértünk; hazánk és Kegyelmes Urunk ő Nagysága dolgait egyező értelemmel folytatjuk, ő Kegyel-

mének igaz atyafiai lészünk, senkivel ő Kegyelme ellen való dolgokban meg nem egyezünk, sőt mindennemü szerencsétlenségét, baját, s bántódását magunknak esmérvén, mint szintén magunkét orvosolni kívánjuk, ha mit ő Kegyelme hátramaradására, gyalázatjára s kárára valót észreveszünk, azt megjelenteni, s ha lehet megelőzni, egy szóval, mint igaz jó lelkü és nézetü keresztény emberek, képmutatás nélkül való igaz atyafiak leszünk, sem tekintetért, ajándokért, tisztségetért, ő Kegyelmének bestelenségére, gyalázatjára, annál inkább kárára semmiben cselekedni és másokkal is annuálni s conferálni sub amissione honoris et violatione fidei nostrae nem igyekezünk. Isten minket úgy segéljen s úgy adja lelkünk idvességét. Datum in oppido Dés die 30. mensis Septembris A. 1705.

Gróf PEKRI LŐRINCZ (L.S.)
TELEKI MIHÁLY

Ezt végben vivén és sokat egymás között conferálván, minthogy Kegyelmes Urunk ő Nagysága parancsolatjából az Urnak Pekri Uramnak ki kelletvén ő Nagyságához menni, ebéd után visszament Bethlenben, hogy az jövő hétfün onnan kiindulhasson, Teleki Mihály Urammal pedig mi még az nap helyben maradtunk, lévén még egymás között való dolgaink.

1. Octob. Ebéd után Teleki Mihály öcsém Uram is Kővár felé kiindulván, én is visszajöttem Czegében.

2. Honn voltam.

3. Az szöllőmet jártam meg.

4. Hozzám jöven Almádi István, Ujjvári Miklós komámék, egy levelet irtunk Teleki Mihály Uramnak, Wass Dániel öcsém és Rettegi Mihály Uramnak is, subscribálván velünk együtt vármegye dolgainak orvoslásáru.

5. Octob. Szentmártoni szüretre akarván bémenni és Nádasra jó reggel megindulván, estvére Méhesre mentem, de feleségem a gyermekekkel honn maradt.

6. Méhesen voltam, és dolgaimat tekintgettem meg.

7. Onnét is reggel megindulván, estvére M.-Kereszturra mentem.

8. Onnét is ebéd után megindulván, estvére Szt. Mártonba mentem.

9. 10. 11. Mind Szent Mártonba voltam s ott való dolgaimat igazítottam.

12. Ebéd után Gogány Váralyra mentem által, holott vöttem a consilium levelét, hogy Kolosvárra menjek Méltóságos Fejedelem Rákóczi Ferencz Urunk ő Nagysága bejövetele alkalmatosságára való provideálásra s gazdaságra.

13. Ott lévő kevés szüretemet félbehagyván, estvére visszajöttem Szt. Mártonba.

14. Ott is minden dolgaimat elhagyván, még szüretemhez sem foghatván, eljöttem ebédre M.-Kereszturra, estvére Méhesre.

15. Reggel Méhesről is megindulván, még délben haza jöttem Czegébe, holott találtam Kegyelmes Urunk ő Nagysága gyűlésre való regalissát és Generalis Forgács Uram levelét, hogy Kolosvárra bėjőjkek.

16. Reggel Czegéből is megindulván, bėjöttem Kolosvárra.

17. Az Urak szállását tisztítottam, ugymint Haller Istvánné asszonyom házát.

18. Vasárnap lévén, semmit sem csináltunk.

19. Érkezett Teleki Mihály Uram is bé délre, jelentvén ő Kegyelme, hogy General Forgács Uram apprehendálta volna az Désen való létünket és conventiculumnak nevezte volna, és hogy oly kemény conditiokat csináltunk volna, csak azért, hogy Kegyelmes Urunk ő Nagysága reá nem menvén, válasz-hassunk más fejedelmet, és hogy én reám igen neheztelne.

20. Az itt való alkalmatosságrúl sokat conferálván, s ide kívántató victualékról disponálván, ebéd után kiment Teleki Mihály Uram, Urunk eleibe akarván menni.

21. Estve 8 óra tájban Pongrácz György és András Uramék postán, Generalis Uramtúl hozván szomoru hirt: hogy az német armada Turnál az Kövesen átjött volna és minden bizonynyal Debreczembe szándékoznék, s onnét bé Erdélyben és ujjabb orderért Pongrácz György Uramat, Generalis Uram, Urunkhoz postán küldé, maga is pedig ő Nagysága estve 9 óra tájban, béérkezék ide Kolosvárra.

22. Urunk Somlyóra érkezik.

23. Az Generalis, hogy innet engemet

amoveálhasson, máshuva akart expediálni, de hogy nem mentem, igen megindult ellenem.

24. Innen Kolosvárrúl a Generalis Urunk eleiben megyen, minthogy Urunk már Zilahra érkezett.

25. Jött által Urunk az Meszesen és szállott M.-Egereghez, holott is subsistált, az német tábor pedig Debreczenhez érkezett.

26. Béérkezvén pedig Urunk az erdélyi határban, mindjárt a passusokat mindenütt vágatni kezdette, az carikában erős sánczot kezdett ő Nagysága csináltatni, maga kezdte megjárni, s nézni ott a közel lévő passusokat.

27. Bizonyoson meghozták: hogy Urunk mindaddig Egregynél subsistál, mig már az német egyfelé elfordul, vagy erre jöven, az határ szélyiben, ő Nagysága megvárja.

28. Octb. Püspök Petrés Uram, Urunk ő Nagysága komornyikja és mások is többeken s feles udvariak előre eljöttek, kiknek kezdtünk gazdálkodni.

Eodem Pekri Lőrincz Uram is megérkezik, Segesvár felé expediálta volt Urunk a passusok vágatására.

29. Mikes Uram és több erdélyi főrendek is felesen jöttek bé.

30. Mind Pekri Uram, mind Mikes Uram és feles főrendek Urunkhoz mennek ki.

31. Feles sáncz ásni és csinálni való ásokat, csákányokat visznek el innen Urunk táborára.

Másolata az erd. Muzzeum kézirat-tárában, gr. Kemény József gyűjteményében. (Jos. Com. Kemény Collectio minor Manuscriptorum Historicorum. Tom. XXI.)

Diarium Vitae Aerumnosae

GEORGII CSEREI

Senioris de Nagy-Ajta. 1756. consignari ceptum.

(Folytatás.)

1764.

In nomine Domini Dei omnipotentis sit auspicium hujus anni.

1. Ad 1-um Januarii viradólag igen nagy és ilyenkor szokatlan szél fútt; estvéli 10

órákor kezdődött és éjjel után 1 órákor kezdett csenedesdni, megijedtünk vala, hogy a házunkot letöri, a veteményes kertemnek egy részit le is döjtötte, sőt itt Kolosvármegyében Pászmoson olyan mennydörgés, villámlás volt mint nyárba, egy embert meg is ütött a mennykő az házába, de száraz lévén a mennykő, a ház nem égett el, a következő éjszaka ismét hasonló vagy nagyobb szél fútt.

2. Ugyan ad 1-um viradólóg Bajnitztán a B. Korda György ur ó Exc. virágházának a fedelit s kéményét a szél letörte, akkor ugyanott földindulás is tapasztaltatott.

3. A szegény udvarhelyszéki királybiró ártatlan elvádoltatván, hogy az udvarhelyszéki székelyeket maga tanácsolta, hogy fegyvert ne vegyenek, melyért a közelebb elmúlt esztendőben Augustusban elfogatik és militare brachio Sezenben kísértetvén arestomban tétetik, holott is szegény arestomban meghal és a teste Buccow ur ó Excellentiája engedelméből az maga jószágába kivitetik Mike-szászára, onnan Bögözbe, s ott eltemettetik.

4. A csiki székelyek közül, a kik a fegyvert fel nem akarták venni, hozzájuk adván magokat némely háromszéki székelyek is (midőn generalis Siskovich ur és mellette való deputatus commissarius urak, kik azért küldettettek, hogy az népet ad capessenda arma adigálják) az erdőkre kimentenek és onnan béküldöttek generalis Siskovich urhoz 5-ta Januarii valami követeket, hogy instantiát akarnak beadni a commissionak, hanem parolára bejönnek; generalis Siskovich azt felelte, hogy más nap u. m. 6-ta Januarii innep lévén, a commissio nem gyül össze, hanem csak jöjjenek le az erdőről és 7-a Januarii beadhatják az instantiát, a székelyek 6-ta Januarii estvére mind lejöjnek az erdőről és beszállnak Mádéfalvára, de general Siskovich nem várván hogy ad 7-um megviradjon, hajnalban a falut körülvéteti vasas németekkel, huszárokkal, egy magyar gyalog militiával, s azonba viradta tájban 7-a Januarii lötetni kezdi ágyukkal a falut, s tüzes golyóbisokkal gyujtogatni a házokat, s mikor hallják az ágyulövéseket s látják a gyulást a szegény székelyek, akkor veszik észre magokat, hogy micsoda veszedelembé vagnak, a desperatus nép nagy furiával ki akarván az faluból menni,

ki lándsával, ki kaszával, némely karóval is neki rohantak a militiának el akarván futni, de a militia keményen ágyuzván a székelyekre, a székelyeket levágták s lötték mint egy 400-ig valót, sebbe is estenek felesen, s azokat fogva vitték Szereda várába, sokan az erdő felé akarván futni az Oltba szöktek s ott belé vesztek, sok szegény asszony két három gyermekeinek megfogta a kezit s bele vetette a veszedelem elől az Oltba, maga is utánnok szökött, s oda vesztek. Azon kívül, a kik a faluba szalma, széna között elrejtettek, mind ott égtek: kiknek száma nem tudatik. A szegény Cserei Elek öcsémnek is csüre, minden asztagjaival porrá égett s házánál való cselédi megmaradtak.

5. Innét Gróf Teleki Sándor Januariusba maga orbai házánál elfogatik, azért hogy a feleségit meglötte és militari brachio Károlyvárba vitetik s vasra veretik.

6. Az egész Januarius lágý és esős időkkel telék el, mely mia a pásint is meg kezdett zöldülni, közbe közbe egy kis hó esett, de az nap mindjárt elment; az egres fa Februariusba kileveledzett és Februariusba veteményeztem.

7. A kutyáknak Kóvárvidéken Hosszúfaluban oly dögi volt, hogy az egész faluba egy kutya sem maradtott.

8. 21-a Januarii déltől fogva egész vacsora tájékáig sűrű ágyulövések hallattak, mely minthogy valósággal nem volt az, jelnek vélem lenni, mivel in a n o 1737 mikor a törökkel való háboru kezdődik, akkor is olyan ágyulövések hallattak.

9. Ez az egész tél felette lágý meleg és hó nélkül volt, hanem Aprilis mind hideg, fergeteges szelekkel telék el, mely mia a szőlő és gyümölcs fák elkésvén Májusba jöttek el, Májusba pedig kellemetes esők és melegek szolgálván minden igen jól mutatja magát, gabona fő — Istené a dicsőség — igen jó, csak el ne dölne.

9-a Martii jött Ajtára a commissio hir a Miklósvárszéki szabadságot Ajtára gyűjtván katonaságra ujjonnan 13-ik béesketik és a fegyvert nékiek kiosztogatják és 14. mentek el Ajtáról Bardotzsékbe, Olasztelekre, a Bardotzsék szabadrendnek béesketésire, voltak abban a commissioban deputálva: Gróf

Lázár János ur, Bethlen Miklós ur és B. Siskovich ur ő Excellentiájok, Gróf Lázár ur nállam volt szállva.

17-a Martii estvéli 10 óraker adott Isten ő felsége Ajtán az leányomnak egy leánykát Klárikót, kinek élethez semmi reménység nem lévén 19. Mart. megkereszteltem Ajtán, de az ur Isten könyörűlvén rajta, orvoslás által jobban lett.

12. Generalis Buccow ur ő Excellentiája 16. Maji megbetegedvén 18-án estvéli 8 óraker meghal Szebenbe és 25 Maji temettetik el nagy pompával; — ez az ur a szegény magyar nemzetnek, kivált a nemesi szabadságnak gyűlölője volt s minden úton módon opprimálni akarta a nemesi szabadságot, de keveset uralkodhaték Erdélyben, mert mikor egy nap hijján két esztendő telt volt az gubernii praesességbe, hirtelen meghala és minden ártalmas szándékát be nem teljesithette. Ennek halálát egy néhány praesagiomok előzték meg. Az előtt esztendővel ismét Májusban, midőn Besztercze vidékire az unitus katonák mustrájára ment volna; és a mint feljebb megirtam, az unitusok tumultualodni kezdettek volna, onnan futva szaladott és akkor egy kedves szolgája a mint az Besztercze vizen által akart volna futni lovastól beléhal a vízbe, és mikor ment volna Szeben felé, Nagy Selyknél egy huszárja lovastól megesik, lovának magának a nyaka kitérik s mind ketten meghalnak.

Haza menvén Buccow Szebenbe, egy kedves lova valami magas helyről leesik és meghal.

13. Ismét ebben az esztendőben Májusban halála előtt egy néhány nappal, midőn a guberniumból a sessioból lejött és az hintójára ült volna *), az kapun kívül mindjárt a hintója kereke alája török, úgy huzták ki a hintóból, gyalog ment haza, többször nem is ment fel a guberniumba.

Az nap Szebenből más hintón kiindulván Frekk nevű kastélyába, a más hintójának is eltörik a tengelye.

Ismét Frekkre menő utjában, midőn egy hegyen olyan helyen ment volna, melynek

két felől nagy martja volt, a föld leszakad, oda üti hintóját, lovait, kocsissát, felejtérjät, úgy hogy egész falunak kellett kimenni s úgy vájták ki a földből.

14. Magyarországról bizonyosan hozták, hogy Borsod vármegyében . . . *) nevű faluban 1-a Junii két urnak az udvarán hus eső esett két izni darabokba, másutt pedig a faluba rendszerént való eső volt, az lehullott hust a két udvarból 12. szekér hordotta ki.

15. Criminalis commissio állittatik fel Aprilisbe, hogy kikeressék és megbüntessék, a kik az fegyver letételire inducálták a népet, melynek praesesse volt Gen. Roth.

16. 5-ta Julij estvéli 9 óraker szörnyű égi háboru lett csak itt a körül való helyekbe, — Berkenyesen a Gróf Bethlen Dávid ur csüribe 3 embert, és 3 lovat megütött a mennykő — item a sármási fogadót, Földváron az Horváth ur csürit, Búzába egy csürt, Somboron egy házat, Mocson egy embert és egy sertést megütött a mennykő. 10-ik Julij felette nagy fellegszakadás volt, hogy az tótházi részről a széna rendet mind elvitte a víz.

17. Ezen a télen, tavaszon és nyáron szörnyű láb és száj fájás volt az marhákon, juhokon, sertéseken, erdei vadakon, úgy hogy özet és szarvast elevenen fogtak el néhol, az láb fájás mia nem mehettek s futhattak el; még a szárnyas állatok is, kivált házi majorságok viselik azon szörnyű nyavalyát, döglenek is belé.

18. Ez az esztendő Isten kegyelméből termékeny esztendő volt, hanem az búza aratás után lett sok eső, mely a hordást is meggátolta, úgy a septemberi sok eső az asztagjaimba behatván a kékébe igen sok kárt tett, mely miatt a vetéssel igen el-késtünk.

19. Novembernek első napján szüntelen való esők járnak, úgy hogy a sár miatt alig lehet járnai.

20. Savanyu boraink termékének az idén.

21. Ebben az esztendőben 5-ta Augusti jött be Erdélybe Buccow ur ő Excellentiája helyiben Gróf Hadik ur ő Excellentiája.

22. Gróf Teleky Sándor Károlyvárról az M.-vásárhelyi várba hozatik fogságba.

*) Az erdélyi muzeumban lévő példányban ott áll még ez is: s az kapun kijött volna.

*) Hiányzik a falu neve mind a két példányban.

20-ik Augusti a director prosequálja 4 esztendeig fogva tartatik, esztendeig kenyeren s vizen, azután reversalis mellett elbocsátják.

23. A criminalis commissio circa initium 7-bris Csikba a maga operatioit végezvén, továbbra való munkáinak continuatiojára kijó Háromszékre, Uzonba azalatt elfogják Csikba Bors Tamás uramat, Zöld Jánost s némely szabad embereket, ugy Háromszéken is elfogtak egynehány embereket.

24. Gróf Bethlen Olivert az unitus katonák maga házánál összevagdadják, szörnyű sok excessust visznek ezek véghez, de senki nem orvosolja, meg is hal szegény a sok seb miatt.

25. Ez az ős egészen Novembernek 3-ik napjától fogva szüntelen való esős, ködös és homályos időkkel telék el egész ujj esztendeig, megvállik már meddig tart vége ezen esztendőnek, melyért dicsőség a felséges Istennek.

Ebben az esztendőben holtak meg nevezetes emberek: General Buccow, Báró Jo-sintzy, Gáborffy István, Simó János, Gróf Teleki Lászlóné, Gróf Toldalagi Pálné, Bánffy Farkasné és ifj. Kemény Simonné.

1765.

Legyen az atyának, fiunak és sz. léleknek Sz. nevében az esztendőnek kezdete, folyása és vége — Amen.

1. Az oláhok apró szentek napján és azt követő két napokon olyan meleg napfény volt, hogy verő szőlő veres bogarak mind kimásztak a falra. Aprilisbe is számot tett volna az a meleg.

2. Az elmúlt ősszel és most 23 Januarii az Istennek nagy és különös gondviselése tetszett meg az én frátaí büzös házamon, ugyanis a közelebb elmúlt 8-berbe, midőn magam Ajtára volnék, a kolcsárom Pagoocsán Gábor az csürbe menvén fényes nappal olyankor érkezik oda, hogy holmi hulladék szalma (mely csak egy ölnyre volt a nagy szakasz szalmáktól) lángol, és kétségkívül pipával járt ott valaki; látván a kolcsár a lángot reáfe-küdt s ugy oltotta el, ha akkor oda nem érkezett volna, 9 asztagom s minden takarmányom elégett volna.

Ismét: 22-ik este vacsora után egy

bolond felejtárom Felszegi Sándor uramat töllem a szállására kisérvén lámpással, midőn visszajött volna, a lámpással a szekereslovak istállójába ment s a lámpást felakasztván a padlás alatt egy szegre, az égő gyertyát benne hagyja s lefeküvén elaluszik, a lámpás fa meggyúl, az üvegek a lámpásból mind kipattogtak, szerencsére a kocsis a tornácba kimegyen, látja a nagy világot, éppen már gyuladó félben volt az istálló, oda szaladván a kocsis, nyirkas ganéjjal fojtja meg a tüzet, mely kegyelmes gondviselésiért alázatos háladatossággal imádom az én Istenemet.

3. Januariusban is többire mind ködös idők járnak, ha egy két nap tiszta idő vagyon, mindjárt ködös idő fordul.

4. 23-a Januarii feltisztulván az idő hideg szélre fordula és keményen megfagya a föld.

5. 27. Jan. estvéli 12¹/₂ óraker mult ki ez árnyék világból a mi jó emlékezetű, igen humanus, affabilis és minden embert megbecsülő drága Méltóságos uri ember Gróf Nemes Ádám ur ő Excellentiája, Isten nyugossa meg szegényt.

6. Ama szelid lelkű Consiliarius Gróf Bethlen Imre ur 9-a Febr. meghal.

7. Ez a tél mind lágy idővel telék el, néha kevés hó esett, de mindjárt elment, a tók sem fagytak be, mely miatt jeget nem vágathattam, kivált Martius tiszta tavaszi jó idővel járt, fű, minden idején eljött, hanem az idő megváltozván 12-a és 13-a April *) károkat okozott a szőlőknek, azt a hideget sok szelek követték, mely mia száraz idő kezdde járnai, s megcsökkentek a tavaszi vetések.

8. Hosszas és tiz egész esztendőig tartott háboruságink után jó és kegyes mediatorok által lett össze való békélésünk 8-a Maji Egri János Urammal.

9. Majus mind hideg szelekkel, gyakorjégesőkkel folya az ujságig, sőt 13-a Maji sok helyeken oly hó esett, hogy a búzákat is lenyomta. Husvét Pünkösd között majd semmi eső nem volt.

10. Az egész tavaszon szüntelen tartó

*) Az erdélyi muzeumban lévő példányban még a következő áll: keményen havazott, meg is fagyott, mely sok károkat okozott stb.

szárazság jár nagyobb részin az egész országba, mely miatt a fűvek és tavasz vetések szegények, hanem Junius vége felé kezd esni.

11. Szörnyű károkat teszen a jég mindenfelé, de nevezetesen 12. Junii M.-Földváron és ott a körül való helységbe oly kemény idő volt, hogy az határokat, szőlőket porrá tette a jég, 30. juhot ölt meg a jég a földvári határon, az budatelki határon pedig egy embert és egy asszonyt ölt meg; nem különben égi madarakat, s a miket talált, megölt.

12. Ezen tavaszon az oláh limitaneus katonák öszvegyűjtetnek a magok lakóhelyekből és lakni Fogaras földre transponáltatnak.

13. Innét a szászok ebben az esztendőben Felsőleges asszonyunktól megveszik a fogarasi dominiumot.

14. A szegény kicsi Klarikó még Pünkösöd előtt két héttel hideglelésbe esvén a sárgaság is reá esett, de az ur ISTEN könnyörülvén szegénykény, egy jó orvos asszonyt rendelt, kinek curája által Augnstusnak kezdetén jobban kezdett lenni, mely kegyelmes ségiért áldott légyen az ur Isten.

(Folytatása következik.)

Constitutiones Dominorum Regnicolarum Trium Nationum Regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in Generalibus eorundem Comitijis ad diem 10. Maij Anni praesentis 1689. a Sua Celsitudine Principali indictis, et celebratis conclusae.

Fő Commissarius Uram mellé rendeltettek bizonyos személyek.

Hogi az Restantia felszegésében Fő Commissarius Atyánkfia iob modgiával procedalhasson, végeztük hogi az mely Executorok mostan exmittaltattak azokután mennyen kemény parancsolat, hogi házokhoz ne dimittalják, hanem ha szintén dolgokat végeznek is ide jöjjenek vissza, és mind végig itt continuuskodgianak, hogi az hova kívánatik oda hajtani Executiora kimehessenek,

kik mellé Geréb János Atyánkfia is tartozék idejóni.

Maga mellé eő Kegyelmenek rendeltetnek Ugron Ferencz, Balogh László Atyánkfiak.

Az Abrug Bányai dologról.

Mivel azon kívül is sok Controversia vagion azon helyben az Ecclesiai dolgok iránt is, ebben is peniglen praetendálják, az Ecclesianak dolgának megbántódását; hogi iobban való igazittása lehessen azon dolognak jövendőben, Commissariusoknak rendeltetnek, Thuroczkai István Alvinczi Péter, és Balogh Boldisár Atyánkfiak, kik is hová hamaréb az következő Junius havában ad faciem loci felmenvén, az dolgokat oculálják, és az következő Ország Gyűlésére valóságosan reputallják s akkor végső igazításban vétetődik; az alatt peniglen az aranyváltónak tisztességes szállást adván megbecsülylék.

Hévizi és Hidegkuti határok között való Controversiáról.

Az mely becsülletes Atyánkfiak articulariter exmittaltattak volt, az Hévizi és Hidegkuti határok véget oriáltatott Controversiának oculálására, azon betsüllyetes Atyánkfiak authoraltatnak azon Controversiának végképpen való eligazittására.

Az Adóról.

Mostani Gyűlés alkalmatosságával bizonyos okokra nézve, ujab adónak felvetése differáltatván, az mint láttiuk peniglen az Restantiakból, ha az mostani Terminusra való pénz valami nehezen kitelik is, de az legutolsó Terminusra administralandó summára semmi benne nem marad, melyet is hogi ha Bétsből annyira való engedelem nem lézen, Császár eő Felsőlege kegyelmességéből, valamint, s valahogi, lehet meg kell fizetnünk. Mely másképpen ki nem telik, hanem ujjabb adó felvetés által. Hogi ha azért az időnek mi volta egész országostól való öszvegyűlésünket nem várhatná, egész országul három nemzetül authorályuk az Méltóságos Tanács rendet, és Deputatit, hogi a mi kegyelmes urunk eő Nagysága kegyelmes consensussából vethessenek adót fel, melyet is közelyebb következő ország gyűlésében

Articulusink közti iratni, és országostól magunk munkájának agnoscálni, semmiképpen el nem mulatjuk.

Ad Instantias Dominorum Coronensium facta
Resolutio Dominorum Regnicolarum.

Ad 1m.

Az fát, deszkát, sendeljt, meszet, és egiéb épültre való eszközöket, interdicaltatik, senki drágábban ne adgia, hanem tsak az előtti árrán, ha ki peniglen az ellen tselekednék, minden áruját amitállja.

Az mi az mester emberek állapottiát illeti, az külső mester emberek töb fizetést ne kívánnyanak, hanem az menyit az előtt szoktanak volt azon helyben fizetni, meljlet minden közél való székekben, vármegiékben, az Vice Tisztek hirdessék meg mentést, az mester emberek alkalmaztassák magokat ahoz, külömben az ki az ellen tselekeszik, annyi summával büntetessék az menyivel többet kér az réginél.

Az postálkodás iránt sublevaltának, és nevezetesen Háromszéki Atyánkfiak magok privatumiban ne postálkodtassák, mindazáltal az ország és Kegyelmes urunk eő Nagysága, szükséges dolgaiban nem eximalhattiuk.

Ad 2-m.

Az Templom iránt, mind ennyi sok romlás, és tereh viselés alatt is, egész országostól 10,000 forintokkal megsegíteni igirjük, ugi kis arra való pihenésünk lévén, az menyiben lehet nem is halasztjuk.

Deliberationes Illustrissimae Deputationis sub Generalibus Comitibus supra speciat. emanatae.

Az Pater János, és Szegedi Georg giermeki között való dolgról.

Az jövő közellyebb következendő Deputatio giülésére differaltatik, ugi hogi akkorra mindenik fél compareállyon minden ahoz való requisitumival, certificaltatván mind azokat az Kamara Ispánokat, Rationistákat, és egiéb tiszteket, kik az Portus, és Aknák között forgottanak akkoron; — hogi ha peniglen valamellyik nem compareálna, eo facto, nem comparens fél az egész adosságbeli praetensionak keresetin convincaltassék.

Az számvevőknek rendeltetett költségek.

Az számvevőknek rendeltetett költségekre pénz Bethlen Miklós, fl. 100, Allvinczi Péter fl. 100, Sárosi János fl. 50, nagi sinki székbíró fl. 50 Atyánkfiainak.

Hajzler Generalnak rendeltetett victualékról.

Az minémü élést Veterani Generalnak az Télen rendeltünk volt, Fő Commissarius Atyánkfiak rendelljenek ide is annyit.

Fogaras die 21. May, Anno 1689.

In Generalibus Comitibus Dominorum
Regnicolarum

Extradata per Magistrum JOANNEM
SÁROSI Protonotarium m. p.

(Eredetije K. Papp Miklós gyűjteményében.)

MEDNYÁNSZKY JÓNÁS JELENTÉSEI

II. Rákóczy Györgyhöz és ennek anyjához.

Közli: Szilágyi Sándor.

1656. febr. 22.

III.

Celsissime Princeps, Domine Domine mihi clementissime. Fidelium servitorum *stb.* submissionem.

Hogy az úristen kegyelmes uram, nagyságtokat *stb.* megáldjon *stb.* szivbül kívánom.

Szintén akarám, kegyelmes uram, ezen *Judex Curiae uram* leveleit nagyságodnak megküldeni az lengyelországi újságokkal, kiket Comenius uram küldett, hogy az nagyságod méltóságos levelét sub dato 4. Februarii Lonyárul kezemhez hozták, Nádasdi uramnak iratott levelével együtt, kit megolvaván és bepecsételvén, mindjárt megküldtem ő nagyságának; azt izente minap énnekem, hogy már kevés hitelek az vádlóknak, nem építnek semmit szavokon; *cancellarius* csaknem *juratus hostis, palatinus cum archiepiscopo emulál*, már most *palatinus is cum archiepiscopo roszul* kezdnek lenni. Higyje nagyságod, kegyelmes uram, *romlásra* indult az *ördög* (erdeg) országa, kire segítse is isten az ő szent fiáért; az egy *Puchaim* támogatná

őket, de igen praevealált mindeneken *Aurperg herczeg*, ki igen *addictus jud curiae* és *Cancellar*; az udvarnál is *rut emulatiók* vannak, kik mind nevedeknek és nagyobbra terjednek; az *populusok* kezett az hallhatatlan és rettenetes nagy inségért és kibeszélhetetlen nehéz contributiokért nemcsak ke-serves panaszok, de ad omnes *occasione*s vigyázások. *Meródi* nekem azt írja, hogy nagyságod semmit se gondoljon semmirekellű *vádlásokkal*; mert az értelmes emberek azt inkább dicsérik, hogy nagyságod vigyáz ma-gára és országára *et est intentus in occasio-nes*. Látni való, kegyelmes uram, hogy az *eddig floeált* állapotok *tendunt ad occasum*. Lengyelországbul jött ember azt beszéli, hogy az híreknek leírása után jött egy derék ember hozzájok az udvartul Prussiából, ki azt beszélette, hogy az király *Danczkát* die 29. Januarii formaliter obsidealta és mivel az bottlandi gazdag püspök, kinek határa egész *Danczkáig* terjed, az hegy is, ki *Danczka* felett van, övé, azon püspök azért négy mért-földnyire kiment az király eleiben és sub-dalta magát neki; az hegyen levő praesi-diumnak fele lévén pispeké, fele *danczkaiaké*, az pispek magáét aláhozatta; ha az *dancz-kaiakét* leverhetik, az városban mindent el-lőhetni az hegyről; nem vélem, hogy sokáig állhassák, ő nekik egyébaránt minden bizo-dalmok csak az *electorban* volt, kire innen is nagy az neheztelés, nem is hisznek egyebet felüle, hanem hogy *collusiobul* állott minden dolgok; ha már ily győzedelmesen visszater-het Prussiából az király, mit cselekedhetik *Casimir* az *adhaerensivel*, az igaz *ratio* is kimutatja, kik afféle haszontalan rebelliókkal csak materiát *suppeditálnak* neki, hogy per totum fegyverrel hajtja őket igájában; oda lévén annak az nagy birodalomnak az két szárnya *Litvánia* és *Prussia* *sveciai* koroná-nak *subjectiójával*, *Ducatus Severensis* épen *Szmolenszk*oval *muszkvának*, kik már úgy, mint *prédával* megosztozkodtak és azoknak megtartásáért egymást segítik is. Minap egy *krakai* kereskedű ember borokért *menvén*, nagyon *assecurálta*, hogy török császárnak is követje ment *suéd* után nagy pompáson 200 lóval és sok fülövakat, drága *persiai* szünye-geket hogy vitt az királynak; ki ha úgy van,

nagy dolognak tartanám; elhittem, kegyelmes uram, nagyságod jobban tudja azt. *Csehor-szági* s *morvai* urakban is mentek *suecushoz* szolgálatra; ő fölsége nevezet szerint nem, csak in genere *cavealtatja* már, valaki idegen úrnak *szolgálatjára* megyen, hogy *jószága* *confiscáltatik*. Az pápa *tractájához* kevés az reménség; *hispanus* nem vette tréfára *gal-lusoknak* *anglusokkal* való *confoederatióját*; most már az édes leányát, kit heredem *constituált* az egész *hispaniai* birodalomban, az legnagyobb ellenségének, *portugalliai* király fiának akarja adni, tudván, hogy az mind *ang-lusokkal* s mind *gallussal* *confederatióban* van, kétség nélkül a végre, hogy az által *gallusok* és *anglusok* *hostilitását*, *hispaniai* birodalomtul *amoveálhassa*, avagy is, hogy annak *defensiójában* legyen társa, ki már *extremum quid*; de félek attól, hogy az *ame-ricanum Aurum* *gallusok* *hispanusokkal* való *competentia* és csak nem *naturalis antipathia*; *regnorum etiam illorum Status* *ratioja* nehe-zen *abstrahálja* azokat attul. *Helvetusok* is egymás kezett in *apertum bellum* *erumpál-tanak* *evangelicusok* *catholicusokkal*; *evan-gelicusok* *manifestumját* *nagyságodnak* meg-küldtem. Az *pápistákat* *segíti* pápa, *hispa-nus* is; az *evangelicusokat* nemcsak *Kromvell*, de az *franciai* király is; ezek az állapotok, úgy látom, *utoljára* is *involváltatnak* in *ipsis-simum bellum* *religionis*, *per omnia* *arra* *tendálván* az dolgok.

Az idevaló állapotokrúl, kegyelmes uram, egyebet *nagyságodnak* nem irhatok: egy jót akaróknak ir énnekem, hogy az emberek azon volnának, hogy ott az *felfülden* valami *parti-cularis* *gyülekezetet* *celebrálhatnának*, hogy ha valami véletlen *inrumptio* esnék *Lengyel-orzágbul*, miként kellenék az ellen *praepa-ratiokot* tenni, *kirül* *mindjárt* *irtam* *Judex Curiae* *uramnak*; nem is hiszem, hogy ő föl-sége azt megengedné nekik, tudván, hogy *abbul* *nagyobb* is jühetne; igen *commode* esett, kegyelmes uram, hogy *nagyságod* is *Nádasdi* *uramnak* *írott* *levelében* *azon* *mate-riárul* *teszen* *emlékezetet*. *Palatinus* *uram* ő *nagysága* *Eperjesen* *akarja* az *articuláris* *cau-sákat* *törvénnel* *revideáltatni*, de még *termi-nusát* *nem* *tudom*. *Judex Curiae uram* *ir* *én-nékem*, hogy ha *nagyságtok* az *maga* *articu*

laris causait elővéteti-i; ha elővétetné, hogy *maga is jelen lenne*, hogy nagyságtoknak *szolgálhatna*; kirül irtam asszonyunknak is, megírom, hogy affelül semmit nem értettem nagyságtoktul; de hogy nem reménlem (egyéb-aránt még citatióban sem mentek). Az ezüst mivre, kegyelmes uram, az mennyi pinz küldetett, im jegyzésben megküldtem nagyságodnak, az mint magam jegyzésiben találtam. Mostan egyéb nem lévén, kegyelmes uram, kirül kellenék nagyságodnak írnom: az úristen éltesse és tartsa meg nagyságtokat *stb.* Beczko die 22. Februarii 1656.

Cels. Vestrae fidelis et humilimus servus
JÓNÁS MEDNYÁNSZKI m. p.

Comenius uram, kegyelmes uram, sollicitálja az külcsen vett tallérokat Schaum számára az kit külcsen kért, kirül irt volt szegény praefectus uramnak, mely levelet in specie nagyságodnak küldtem volt; igen kér, hogy nagy szorongatása van miatta; az talléroknak száma megvolt azon levélben írva; az Schaumnak levelet is ír, és azon kívül másnak is, kiket is oda küldtem.

Külczim: Celsissimo Principi Domino
Domino Georgio Rákóczy *stb.*

(Az egész levél Mednyánszki írása.)
(Eredetije a m. kir. kamarai levéltárban.)
Jegyzet: A dült betűvel szedettek az eredetiben titkos betűkkel vannak írva.

APAFIANUMOK.

VII.

II. Apafi Mihály választott fejedelem halála után készült adóssági jegyzék.

Specificatio.

Creditorum et Debitorum Passivorum Celsissimi quondam S. R. I. Principis Domini Domini Michaelis Apafi in Trannia existentium, quantum illis Ratione Capitalium et Interesse usque ad finem Anni 1712 10 procento; a die 1-a Januarij Anni 1723 vero 6 procento, solutum, et ad huc solvendum sit.

	Capita-	Xri
	le Rf.	
1-o Domini Johannis Hózmán a Rotenf, defuncti haeredibque vigore obligatoriorum Vienne de dato 1-ae 7-bris 1711	10,000	—
Interesse 10 procento, a die et Anno praenotato, usque ad ultimam X-bris A. 1712 sex procento vero, a die 1 January 1713, usque ad ultimam X-bris 1718.		
2-to Unitariae Ecclesiae vigore obligatoriarum de dato Vienne 15 7-bris Anni 1711.	4,000	—
Interesse 10 procento, a die et Anno praenotato usque ad ultimam X-bris 1712. Sex procento autem a die 1. January A. 1713. usque ad ultimam X-bris A. 1718.		
3-tio Haeredibus Aporianis Vigore ultimi Computus de dato 24. Juny A. 1704 facti . . .	4,309	35
Interesse 10 procento usque ad ultimum X-bris Anni 1712. 6 procento, ad 1 January A. 1713. usque ad ultimam X-bris A. 1718.		
4-to Viduae Domini Balog vigore obligatoriorum de dato 1. January Anni 1702. . .	1,666	40
Interesse a die et Anno praenotatis usque ad ultimum X-bris A. 1712, 10 procento ad die vero 1 January A. 1713, usque ad ultimam X-bris A. 1718 6 procento.		
5-to Petri Fekete Haeredibus, Interesse loco, Molendinum Galfviense ejusque Importantiam	3,500	—
6-to Illustrissimo Domino Comiti Francisco Gyulai Vigore obligatoriarum de dato Vienne 3 May 1712.		
Absque tamen ad huc percepto interesse	2,000	—
7-mo Illustrissimo Domino Andrae Sz. Kereszti vigore obligatoriarum de dato Vienne 2 Aprilis A. 1712. .	20,564	03
Interesse a die et Anno prae-		

notatis usque ad ultimam
X-bris A. 1712. 10 procento:
A. die vero 1. January Anni
1713, usque ad ultimam
X-bris Anni 1718, 6 procento
percept.

Summa Capitalium	46,040	18
------------------	--------	----

Capita- le Rf.	18
-------------------	----

Signatum Carolinae, Die 22 April Anno
1719.

(P.H.) STEPHANUS RÁCSEY m. p.
Bonorum in Tran.nia
Apafianorum Praefectus.*)

*) A kir. volt erdélyi kormányzék levéltárá-
ban levő eredetiből. Ez adat azért nevezetes, mert
sejteti az ifju Apafinak Bécsben folytatott életét, a
ki roppant jószágai daczára ily roppant adósságokat
volt képes csinálni.

EGY ÁRPÁD-KORSZAKI OKLEVÉL.

Közlő: Jakab Elek.

IV. Béla király bizonyágtevő íté-
letlevele arról, hogy Apa, János is-
pán fia, Dénes, Demeter fia, János
és Ernye, továbbá Lőrincz, szent
Ireneus prepostja, valamint a Be-
chagregor nemből való más atya-
fiaik, — másfelől Dénes ispán, Be-
cha fia, és Lőrincz, ugyan Lőrincz-
nek fia között **Peturmonostor** és
Dénesmonostor feletti véduri jog,
ugy szintén az elébb Both ispán ne-
méhez tartozott **Taman** nevű birtok
és tartományai felerésze iránt fen-
forgott ügyben a király egyik rész-
ről Apa, másik részről Omode ispán
fia között lovan, fegyverzetten tar-
tandó párbaj-ítéleti eljárást rend-
delt, s azok a párbaj ideje eljöttkor
a király, fia István, és az ország bá-
rói közbenjárása következtében a
köztük fenforgó egyenetlenséget
és jogkérdést békésen elintézték.

BELA, dei gracia Hungarie, Dalmacie,
Croacie, Rame, Servie, Gallicie, Cumanieque
Rex. Omnibus, tam presentibus, quam futuris

presentes litteras inspecturis Salutem in om-
nium Salvatore. Regum est causas legitime
terminatas litterarum suarum testimonio ro-
borare, et ne lites ex litibus oriantur, liti-
gancium calliditatibus obuiare. Proinde ad Vni-
uersorum noticiam tenore presencium volumus
peruenire, quod dum inter Apam, filium Comitis
Johannis, Dionisium filium Demetry, Johannem
et Erney, et magistrum Laurencium prepo-
situm Sancti Yrney ac alios cognatos suos
de genere Bechagregor ex una parte; Comi-
tem Dionisium, filium Becha et Laurencium
filium Laurency de eodem genere ex altera,
super patronatu duorum monasteriorum, que
Peturmonustura et Dyenusmonustura uulga-
riter nuncupantur, et super possessione Ta-
man nomine cum suis pertinencys, que fuerat
Both comitis de generatione eorundem, de
quibus quidem monasterys medietatem iuris
patronatus et similiter de possessione me-
morata idem Comes Dionysius et Laurencius
a memoratis Laurencio preposito, Apa et
cognatis eorundem medietatem requirebant,
in persona ipsius Ape pro se et cognatis
suis et in persona — —*) fily Omodei Co-

*) Két szó, melyből elől egy nagy O, tovább
kis m és u betűk látszanak, úgy el van mosulva,
hogy kiolvasni csak hozzávetőleg lehetne, ez pedig
[]nt nem bizonyos, szerintem nem szabados.

mitis pro Comite Dionisio et Laurencio, duellum in armis et equis adiudicasset, tandem termino ipsi(sic) duelli adueniente, nobis, et Karissimo filio nostro Rege Stephano, et baronibus regni nostri mediantibus, pax inter ipsos taliter extitit ordinata, quod idem Comes Dionisius, ea que prius — *) Ape dixerat, asseruit se minus iuste et tanquam falsiter protulisse, et confessus est, in dictis monasterijs nullum ius habuisse. E conuerso vero idem Apa propter obprobria, quae ipsi Dionysio Comiti dixerat, reddidit se culpabilem. Statuentes insuper, ut idem Comes Dionisius, donec uiueret — **) ius in procuracione dictorum monasteriorum tanquam patronus, poterit exercere. Scilicet ad petitionem Karissimi filij nostri regis Stephani concessum extitit per Apam, Laurencium prepositum et alios de cognacione eorum supradictorum, ut si filius eiusdem Donisy comitis post obitum ipsi (sic) Dionisy tam dilectus et ydoneus fuerit apud cognacionem suam, ut sibi procuracio dictorum monasteriorum committi posset, tanquam uni de patronis, hoc de voluntate omnium cognacionum suarum pariter obtinere. Ceterum de possessione predicta extitit ordinatum, ut eadem in sex partes diuidatur, de quibus idem Comes Dionisius secundum quod sors sibi contulerit, unam recipiat porcionem, ubi eciam uel ad quam predicti Laurencius prepositus et Apa ac alij de cognacione eorum supradicti propter reverenciam senectatis suae et propter bonum pacis, dabunt sibi locum unius ville, qui porcioni suae fuerit in vicino, prout ipsorum uidebiter voluntati. In cuius rei memoriam et perpetuam firmitatem presentes dedimus litteras, dupplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Smaragdi Aule nostre vicecancellary, Electi Colocensis dilecti et fidelis nostri Anno domini Millesimo Ducentesimo Octauo. Septimo Idus Marcy, Regni autem nostri anno vicesimo Tercio. ***)

*) Egy szó az idő és nedvesség miatt teljesen elmosult.

**) Egy szó olvashatlan, végső tagja tum-nak látszik: praedictum vagy más rokon értelmű jelző lehetett, de bizonyosan megállapítani nem lehet.

c**) Az eredetiből, mely hártýára van írva s egykor függő pecséttel volt megerősítve, a miből csak

EGY SZEMTANU PETŐFI HALÁLÁRÓL.

Székely-Keresztur 1874. sept. 15-én.

A „Kelet“ 206. számának 4-ik ujdonsága újabb bizonyosága annak, hogy mi magyarok nemcsak a közönséges életben, hanem az irodalomban is arra helyezük a súlypontot, hogy ki mondott valamit, nem pedig, hogy mit mondott.

Nem kis feladat tehát nekem plebejusnak — a tekintélyek ezen virágzó korszakában — a születés, és irodalom patriciusaival sorompóba szállanom. Azonban bármily nehéz lenne is ez, ennek meg kell lenni, mert kényszerít rá azon önbecsérzet, melylyel minden embernek birnia kell, ha a tisztességes névre igényt tart.

Feladatommak könnyebb része az, hol a születési tekintélylyel van dolgom, mert azon korban, mikor szerencsés valék én is az erdélyi aristocrazia körét közelebből megfigyelhetni, a többek között három kiváló jellemvonás ragadta meg bámulatomat. — Azon kor aristocratái nem félték, nem hazudtak, és nem csaltak. — Az újabb nemzedék nincs szerencsém életnézeteiben ismerni, de hiszem, hogy ezekről sem kellene ellenkező véleménynyel lennem.

Gr. Lázár Albert urat, a jelzettem korszak egyik férfiának ismertem. — Lovagias, jellemes ember, mint ilyen becsülettel végig küzdötte a forradalmi csatákat. — Személyes bátorságának és vitézségének egyik szép tanúsága a V.-Gálfalvi csatánál felmerült eset, hol egy egyenesen csak Bemre törő dragoños tisztet, nem csak sulyosan megsebzett,

apró rátapadt részecskék, pár vörös selyem szál és a pecsét kerülete nyomai látszanak. Betű szerint híven irtam le, megtartva a lehetőben a központoszást is, de kiolvasva s leírva a rövidítéseket azért, hogy 1) azt híven adni ily jegyek nem léte miatt lehetlen volt, 2.) zárjel közé tenni az én kiegészítéseimet azért nem láttam jónak, mert az igen tarkává, élvezhetlenné tette volna a szöveget. A központoszás csak annyiban nem hű, hogy az eredetiben a vonások (') a sor közepén hosszan, hárántosan és egyenesen húzódnak fölfelé, az (y) felül hiányzik a két vonás vagy vessző. Hogy a rövidítési jegyeket a nyomda kimetszesse, a mi irodalmi viszonyaink között vidéken annyival kevésbé kívánhatni, hogy ezt még a fővárosi nagy nyomdák is csak kivételesen teszik meg. J. E.

hanem el is fogott, s mint foglyot Maros-Vásárhelyen gyógyíttatása alatt kényelemben uri módon segélyezett. Ki tudja nem volt-e akkor a haza sorsa az ő kardja hegyén!

Ilyen jellemű férfival, hogy könnyen végezhetek, az világos. — Ez csak az igazat fogja mondani, s ha állítani fogja, hogy Petőfit a Keletben közlött s általa így beszéltnek mondott körülmények között látta elesni, s állítani fogja, hogy a személyben bizonyosan nem tévedett, és az kit elesni látott csakugyan épen Petőfi és nem más valaki lehetett, akkor én bocsánatot kérek tőle épen úgy, mint a Kelet szerkesztőségétől, hogy merész voltam állítani, miszerint Petőfit én láttam volna utoljára.

E felől megnyugtatóan a gróf urat, azon esetre, ha ellenem ütne ki nyilatkozata, engedjen nekem is egy szerény kérdést.

A gróf ur nem emigrált, s így mint a nemzet ügyeiről különben is mindig érdeklődő s abban tényező, látnia és hallania kellett a nemzet érdeklődését a Petőfi sorsa iránt, mi lehet tehát annak az oka, hogy 25 év alatt csak most hozza nyilvánosságra azt, miért oly sokat kutattunk és aggódtunk?

Feladatának nehezebb része az irodalom patriciussainak legyőzése, — mert ezek egy részének hiusága azt követeli, hogy Petőfinek okvetetlen kezében fegyverrel kellett elesni. — Alább módomban lesz ezen feltevésem valószínűségét a tények által támogatni. — Mintha bizony Petőfi csak ezen esetben lehetne oly nagy ember, kit az utókornak mintául lehetne ajánlani. — Hiuság vására!

A Kelet t. szerkesztője a jelzettem helyre beküldött nyilatkozatában merészségek tartja azon állításomat, hogy Petőfit talán én láttam volna utoljára. — E szó ezen helyen, ilyen alkalmazásban úgy hangzik, mintha azzal a hazug szót árnyalná, — azért ismétlem azt, s most is állítom, hogy: azon egyes nyilatkozatokat, melyeket ez érdemben a lapokban megjeleni láttam, s szóval is beszélni hallottam, még ma is azon meggyőződésben vagyok, hogy Petőfit élve csakugyan én láttam utoljára. — És ezen meggyőződésem élni fog mind addig, míg állításom ellenkezője be nem bizonyosodott.

Azt hogy Petőfit elesni láttam volna, sem most e lapokban, sem régebben soha nem állítottam. — E felől a t. szerk. ur, ha fáradságot vesz magának, s a Magyar Polgárt újra s régebbi írott értesítéseimet ismételve elolvassa, meggyőződést szerezhet.

Nem állanak rendelkezésemre azon lapok, melyek annak idejében s később is a Petőfi lehető halála körülményeivel foglalkoztak, ezért csak emlékezetemre leszek szorulva.

Visszaidézem tehát emlékezetembe ezen végzeteljes nap eseményeit, leirom azt még egyszer, talán utoljára. — Egyszerű igyekszem lenni, mintha a miatyánkat mondanám. — Hivatkozni fogok még elő, hiteles tanukra. — Ezek mint illetékesek igazítsanak helyre, vagy hazudtoljanak meg, s ekkor e szerént ítélje meg merész ségemet a részrehajlatlan közönség.

1849. Julius 31-én Minorich Károly — akkor a Mátyás huszárok honvéd hadbírája, jelenleg Kolozsvár városa főkapitánya — és néhai Pajna Ferencz, — akkor honvédtiszt a fennirt bíróságnál, Maros-Vásárhely volt főjegyzőjének társaságában szekereztünk le a csata színhelyére. — Szekeremet a fejéregyházi határ felső részében a volt szökőkutnál az országuton a többi élelmezési és podgyászszekerekhez állítván, Gölner élelmezési tiszt lován bementem a falu közé. A fogadó előtt találtam gr. Lázár Albert és báró Gamerra Gusztáv urakat; — akkor szederjesi, most a. s. s.ófalvi ref. pap és egyházköri jegyző Dáné Mózes, mindeniket lóháton. — Később a csatavonalból hátrajött Dáné Károly — akkor 17 éves fiu — tüzér tiszt, most Hátszegen országos ügyvéd, — ő beszélte, hogy parancsnoksága alatti lövegei részben leszereltettek, részben megrepedtek, s lovát is egy ágyugolyó megölvén, miután ezen csatában bátyja János gyalogsági főhadnagy is elesett, hátravonult, hogy tétlenül ott helyet ne foglaljon. — A fogadó udvara zsufova volt szekerekkel, azok között a Bém kocsija, melyen Kurcz őrnagy a táborkar egyik tisztje falatozott.

A csatavesztés éjjelén a Bem körében láttam még Pap Lajos honvéd alezredes, most orsz. képviselő urat. — Ha részt vett-e e napon a csatában — megmondani nem tudom.

Ezen urak ismerik a helyi viszonyokat, a csata t rthely t s nagyobb része épen szakértő, tehát e kérdésnél illetékes. — Ezektől várhatok az ismertek k z l helyreigazit st.

Délután 3—4  ra között robogott le mellettünk az országuton egy hat fontos ágyu, mely sérelmeit Kereszturon javittatv n ekkor érkezett le. — Szembe ezzel jött Petőfi, s miután szemével darabig kisérte, maga is a fogadó udvarába, az irtam urak mellett szekere felé tartott. —  n a hat fontos után lovagoltam, s láttam, hogy az alsó falu végétől nem messze felállott, s l ni kezdette az oroszokat,

Alig f l óra mulva nem mesze tőlem, láttam Petőfit a régebben leégett falu házai egyikének s t kemencz j n  lni, honnan a csata változatait látszott figyelni. — Onnan hogy mikor jutott k zelembe nem tudom, de igen azt, hogy egy orosz ágyugolyó közelünkbe lecsapv n, a homokos földet reánk sz rta, s láttam, hogy ennek maradványit zubbonya sz rn val arczáról t r lte. Később hol a vet skapu f lf hoz d lve, hol másfelé láttam  llong lni mindig elmerengve, azon ideig, mikor a csatavonal jobbsz rn n felállított zászlóalj gyalogságot az orosz lovas ag megtámadta. A zászlóalj tele t z t követő iszonyu zsvaj és ordit s azon hely  r nya felé vont, honnan azt hallottam. — Oly ponthoz értem, honnan a m g l b n lévő t r kbuz t l láthattam a felbontott zászlóalj kaszaboltat s t, s a huszárok eszeveszett futását. — Megfordultam, de m g a t r kbuz  k z l sem érkeztem ki, már láttam a balsz rn r l teljes futásban lévő t borkart,  l n Bommel, s kis rve nehány huszár által. Az orsz guthoz  rve Petőfit ismét láttam, figyelni látszott a lovas támadás helye felé. R ki l-tottam, s mutattam a balsz rn ra, hol a lankás hegyoldalon a futó t borkar már a mi állásunk  r ny t meghaladta volt, s a falu kívül futott a Hallerf le sirbolt  r ny ba a falut elkerülve.

Ekkor indult futni Petőfi is. De már ekkor a falu között és a fogadó udvarán szekér vagy embernek nem volt nyoma, mert a lovas ag a falut megkerülve, vagy annak oldalutcz in már elfutott volt.

A faluból kiérve láttam, hogy a Küküllő

jobb partján nagy számu lovas vágtat egyenesen felfelé. Ezen lovas agnak czélja volt az egész serget b keríteni. Ez részben sikerült is, a mennyiben a gyalogs ag és t z rs g nagy részét csakugyan levágták, vagy elfogták, de Bem menekült.

Mikor  n az országuton Kis-Bun  r ny ban voltam, azon lovas ag akkor jött annak hidj n  t, s egyenes  r nyban zárta b  a völgyet, és a nélkül hogy a fut kat üldözte volna, megfordult az egész völgy szélességében Fej regyh z nak.

A kis-buni ut az ország utjában sz gell k, a sz gell s táján az országut egy dombra emelkedik, mely emelkedés mindenkinek tudomása szerént sokkal magasabb mint a tanorok mellett elvonuló országut többi része.

Ezen dombról tekintetem  n vissza, s látni véltem még egyszer s utoljára Petőfit, az országut egy kanyarulata  r nt.

Nem hiszem, hogy csalódtam volna; mert mig  n lóháton a falu  t, s majd nem $\frac{2}{3}$ mértföld hosszuságu tanorok mellett uton id ig jutottam, addig   azon pontot, hol látni véltem, sebesen futva  l rhette. A személyben pedig  z rt nem tévedhettem, mivel  n id ig futva alig egy két gyalog futót hagytam el, azon tájra pedig hol Petőfi futott, lehetetlenség lett volna, hogy a csatatéren szétszórt gyalog b r mily sebesen futva is, oda érhetett volna.

A szemben és hátulról bekerit  ezen lovas ag közé jutott h t Petőfi, honnan  lve, vagy csak nehezen sebesülve is nagyon kevesen menekültek, annál inkább, mert a menekülési ut a szomszédos hegyekre nagyon távol esett. Másnap 1030 halottat temettek el.

Ez lehetett délutáni 5—6  ra között. Mikor H jasfalva alá érkeztem, a falu közötti utat eltorlaszolva találtam azon szekerek által, melyek a falu vet s-kapujába fennakadtak.  zek a Bem kocsijával együtt az oroszok z s km ny ul estek.

Petőfiről az egész kutatás alatt más még ennyit sem tudott felvilágosítani, s hogy később valaki látta volna az sem bizonyosodott meg. Csoda-  h t t. szerkesztő ur, hogy már  rzkedem még most is azon  llit somban mellett maradni, hogy  t  n láttam utoljára?

Be is végezhetném, ha némi ide tartozót még nem tartanék érdekesnek megemlíteni. — Ez lehető röviden a kutatás története, mennyiben az emlékemben maradt. — Huszonöt év alatt figyelmemet nem kerülte el semmi, s hogy még az értesítők hitelessége felől is magamnak meggyőződést kívántam szerezni, be is bizonyíthatnám tényekkel.

A fegyverletétel után Udvarhelyre a b. Heydte irodájába sok magyar ifju menekült besoroztatás elől. — Többek között gr. Toldalagi Viktor, Ugron Sándor és Dézsi Sándor urak. — Mert utóvégre is nem volt Heydte épen oly magyarfaló, mint a minőnek őt igen sokan hirdették. — Ezen urakkal is többször beszélgetett ő a lefolyt forradalmi események, s jelesül a fejéregyházi csata felől. A Zeyk Miklós halála körülményei is általa jöttek tudomásra.

Egy alkalommal jelenlétemben is beszélt itt Kereszturon a csata folyamáról, s említette, hogy nevezett urak valamelyike nagyon érdeklődvén e csatában jelen volt események iránt, annak és nekünk is elmondotta, hogy a csata bevégződése után Lüders tábornok tábornokarával kilovagolt épen azon dombra, hol a kis-buni ut az országutjába szögellik. Utközben azon hely irányában, melyben én Petőfit utoljára látni véltem, csakugyan látott egy halottat, ki talán neki fel sem tűnt volna, ha zubbony és nadrág zsebeit kiforgatva, s körülötte szétszórt papirosokat nem látott volna. Ő mondá hogy az elesettnek személyét, a mennyiben lovaglás közben szemügyre vehette, nem csak hasonlónak találta az érdeklődők által leirt Petőfi személy-leírásával, hanem egész bizonyossággal hiszi, hogy az nem más, hanem épen Petőfi volt.

Azon télen Petőfi neje volt itt Balázs Sándorral, férjét nyomozni. — Vele személyesen nem találkoztam, de tudom, hogy mások elbeszélték neki azon körülményeket, melyeket tőlem hallottak, s azt mit b. Heydte mondott. — Ezen megnyugodott, tovább fűrkészni feleslegesnek tartotta, s hazatért.

Ezután ezen ügy hallgatott 1860 második feléig, mikor Pákh Albert a Vasárnapi Ujság szerkesztője, hihető épen a halál, illetőleg a csata évfordulója napján felszólítást intézett, s megnyitotta lapját a kutatásoknak.

Többen irtunk e tárgyban. Első értesitésem, a harmadik, vagy negyedik levél lehetett. — Legtöbben irtak mások elbeszélése után. — Volt a ki mástól hallotta, hogy Petőfit a csata utáni reggelen Verebesen Csikba látták, mások egyebütt hallották, hogy később megfordult volna.

Ezen értesítéseket figyelemmel kísérve, meggyőztem második közleményemben a Verebesen látni akarót, hogy az állításban időbeli lehetetlenség van, miután Verebes a csatahelytől 15—16 mértföld távol esik a székelyföldön, hol nem lett volna szüksége Petőfinek olyan messze futnia, ha addig futni képes is lett volna.

Thaly Kálmán ur is irt ez ügyben, s leirta a csatafolyamát is úgy miként azt neki gr. Haller Ferencz ur előadta. — Ezt is helyre igazítottam, miután a gróf nem vett részt e csatában, s így rosszul lévén értesülve, maga is eként értesített.

Még mindig állott azon feltevésem, hogy Petőfit én láttam utolszor, míg a vége felé talán Lörincz őrnagy urnak megjelent egy levele, melyben ha jól emlékszem Petőfit kezében puskával küzdve, golyó által látta volna elesni.

Ez ellenébe irtam utolsó értesitésem, melyben kétségbe vontam az azonosságot, mert nem talált az idővel, melyben az megtörténtnek állított, miután Petőfi még azon idő után a neveztem urak mellett ment el, s tért a fogadó udvarába, így a személyben tévedésnek kell lenni.

Ezen levelem már nem látott napvilágot, holott ígértem volt, hogy a lap számára a csatátér, és az egész táj képét levétem. — Pákh ur mondani valói között felelt, ígervén ott, hogy magánlevélben e felől értekezni fog.

Ezen értekezésből nem lett semmi, hanem megjelent lapjában azon nyilatkozat, hogy a kutatás be van zárva, miután már kétségtelenné lett az, hogy Petőfi kezében fegyverrel esett el.

Ki állításomban kétkednék, megnézheti a Vasárnapi Ujság 1860. második, és 1861. első félévi számait.

Később talán 1867-ben a Honban láttam azon feltevést, mintha Petőfi a fejéregyházi

csatában nem esett volna el, hanem elfogatván felösmertetett, s mint állam-veszélyes egyén a siberiai ólom-bányákba hurczoltatott volna.

Ezen feltevés ellenében ugyancsak azon lapban megjelent egy névtelen tárczaczikk, melyben értesítő azt állítja, hogy ő mint honvéd besoroztatott, s a Segesváron állomásozó Schiwkovits ezredbe osztatott. — Itt több oda menekült magyarok házánál megfordult, s jelesen özv. Sándor Józsefnét és Szentiványi Samunét nevezte meg, kiknél hallotta volna, hogy a segesvári postamester dicsekedett volna, hogy az elesettek eltakarításával lévén megbizva, honvédeknek még élve is vettetett volna a közös sírgödörbe, s nevezetesen, hogy egyike talán magát megnevezte volna, s épen Petőfi nevet említett, de azért a többi félig halt sorsát kellett osztania, mert csak azért is még élve a gödörbe hanyatta.

Irt még ezen névtelen tudósító sok halott és saját szemmel látott rémséges dolgokat, melyek mivel épen hazugságok valának, annyira felköltötték kíváncsiságomat, hogy kiletét azonnal nyomozni kezdettem.

A személyekre, és azokkal végzett dolgokra hivatkozás megkönnyítette feladatomat és sikerült azon egyénnek nem csak nevét, hanem akkor élte ezen szakának eseményei felől biztos tudomást szereznem. — Később a véletlen megismertetett érdekes halála körülményeivel.

Ezen egyén nem volt honvéd mint állította, hanem szeretőjével, hol egyik, hol másik csapatot kísérte, magát hol élrelmezési, hol tartalékos tisztnek mondván. A forradalom vége erre felé találta. Segesvárra ment, ott szeretője a kórházban meghalt, ő pedig béállott a polákokhoz önkéntesen.

Századossa ösmerősöm lévén, conduitja felől is értesültem. — Szolgálati ideje alatt különböző büntetések mellett a bot is sokszor szerepelt.

Ezen ember életpályájának végéről a mult nyáron értesültem. Pesten az országuton elegáns lakása volt, jó társaságba járt, míg nem egyszer Promontor vagy Kőbánya körül talált egy fagyos hulla törvényszéki megvizsgálása, azon alapos gyanuba hozta, hogy ő

egy Pest vidékén garázdálkodó rabló társaság főnöke. Elfogatott, s börtönében magát nyakravalójával börtöne ablakának rostélyára felakasztotta.

Ezt miként mondom csak később tudtam meg, de ismervén már emberem hitelességét, én is irtam a Honba egy tárcza-czikket, melyből ugyan Csernaton ur, ki Jókai távollétében a szerkesztőséget kezelte, sokat kitörölt, de elég maradtott ott még is, hogy névtelen író megczáfoltassék. — Nem is hallatott azután magáról, ámbár Csernaton felhívta volt a további közlésre, — hihetően félt a leálczázással járó következményektől.

Mindezekből meggyőződhetik a Kelet t. szerkesztője legalább a felől, hogy igen is valánk még pedig nem kevesen, kik nemzetünk nagy költőjének sorsa iránt érdeklődünk. — Talán ezek után azt is remélhetem, hogy nem fogja merészségnek tartani, ha utoljára is azt mondom: Petőfit még is csak én láttam utoljára.

LENGYEL JÓZSEF.

EGYFALRAGASZ 1848-ból.

*Főtisztelendő Saguna András görög n. e.
püspök urnak.*

Véven Főtisztelendő püspök urnak f. e. Junius 8-ról hozzám intézett abbeli fölterjesztését, mely szerint önmaga, papsága, s hétszáz ezerre terjedő hitsorsos hiveinek Fölséges urunk királyunk iránti tántorithatlan hűségét s állhatatos ragaszkodását melegen tolmácsolá, el nem mulasztottam önnök eme hűséges nyilatkozatát azonnal Ó Felsége legmagasabb tudomására juttatni; minek következtében ő cs. s apostoli kir. Felsége f. e. Junius 22-én kibocsátott legkegyesebb rendelete által ememet fölhatalmazni méltóztatott, hogy önt, papságát és hitsorsos hiveit legmagasabb nevében azon legkegyelmesebb tetszéséről értesitem, mellyel ezen hódolati nyilvánítást fogadni méltóztatott, egyszersmind további királyi kegyelmességéről biztossitam. Melly királyi megbízásban ezennel örömmel eljárván, Főtisztelendő püspök urat egy uttal megkeresem: hogy Fölséges urunknak eme kegyelmét papjaival és hitsorsos hiveivel mielőbb tudatni ne terheltelessék.

Budán Julius 1-ső napján 1848.

ISTVÁN NÁDOR m. k.
kir. helytartó.

1564-dik szám alatt István Nádor ő fenségétől, Főtisztelendő Saguna András urhoz küldött levélből iratván ki ezen másolat.